

HARBIY XIZMATCHILARGA XORIJIY TIL O'RGATISHDA METODIKANING O'RNI INGLIZ TILI MISOLIDA

Yulduz O'rmonova

<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.10603000>

ARTICLE INFO

Received: 24th January 2024

Accepted: 30th January 2024

Online: 31th January 2024

KEY WORDS

Harbiy xizmatchilar, armiya, maxsus atamalar, chet tili, metodika.

ABSTRACT

Ushbu ilmiy maqolada harbiy xizmatchilarga xorijiy til o'rgatishda metodikaning o'rne turli misollar bilan, olimlarning fikr-mulohazalari tahlil qilingan holda tasvirlangan. Shuningdek, chet tili o'qitishda ixtisoslashuvning ahamiyati xususida ham so'z yuritilgan. Bir qator taklif va mulohazalar bildirilgan.

Bugungi kun armiyasi xavfsizlik muammolarini hal qiluvchi zarur kuchga ega bo'lishi bilan birgalikda, harbiy xizmatchilarning chet tilini bilish va madaniy tajribaga ega bo'lishi kerakligini ham taqozo qilmoqda. Tabiiyki, har bir qo'shinga chet tillarida so'zlash va yozish imkoniyatiga ega, og'zaki nutq yoki yozma matnni so'zma-so'z va ko'chma shakllarida tushuna oladigan savodli harbiylar kerak.

Bilamizki, BMT ning rasmiy tillari: ingliz, arab, ispan, xitoy, rus va fransuz tillaridir va biror bir jahon tilini noldan boshlab o'rganish bu vaqtni, shuningdek, inson omili va moliyaviy resurslarni o'z ichiga oladigan murakkab jarayon hisoblanadi. Albatta, harbiy xizmatchilarga xorijiy tillar bepul o'rgatiladi. Ammo dars soatlari yetarli ajratilmasa yoki metodika harbiy sohaga mos bo'lmasa chet tilini o'zlashtirish harbiylar uchun birmuncha qiyinchilik tug'dirishi mumkin.

NATOning asosiy muloqot tilida gapira olmaslik xalqaro darajadagi harbiy operatsiyalarning ishtirokchisi uchun haqiqiy to'siq bo'ladi deb hisoblaydi xalqaro darajadagi ingliz tili o'qituvchilari Marioara Pateshan va Dana Zekia.¹ Darhaqiqat, ingliz tili nafaqat jahon ofitser mutaxassislari bilan tajriba almashish, xorijiy harbiy apparatlarni boshqarish va ta'mirlash, balki xalqaro harbiy missiyalarni qiyinchiliksiz amalga oshirishga ham ko'mak beradi.

Shunday ekan, Vatan sarhadlari, xalq farovonligining himoyasi ishonib topshirilayotgan harbiylar uchun xorijiy tillarni o'rgatishda ixtisoslashish lozim. Ixtisoslashish aslida har bir sohada muhim sanaladi. Jurnalistikada, o'qituvchilikda, arxitekturada, tibbiyotda va boshqa sohalarda.

Inson bir sohaning hamma tarmog'ida professional bo'la olmaydi. Shuni inobatga olgan holda **xorijiy til o'qituvchilarini harbiy sohaga ixtisoslashtirish yoki xorijiy tillarni**

¹ https://www.researchgate.net/publication/326652739_Foreign_Language_Education_in_the_Military

mukammal biluvchi ofitserlarni chet tili pedagogligiga qayta tayyorlash maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz.

Ixtisoslik aslida nima? Bu sohaga doir eng kerakli kalit soʻzlarni, atamalarni, texnikalar nomlari va vazifalarini biluvchi, qonun-qoidalardan boxabar mutaxassisdir. Biz bugun oʻrta va oliy taʼlimdagi metodika bilan harbiy xizmatchilarga biror bir chet tilini, xususan, ingliz tilini oʻrgatsak bu professional ofitserlar tayyorlashga yetarli boʻlmasligi mumkin. Chunki metodika taʼlimdagi eng katta kuch. Har bir oʻqituvchining oʻziga xos metodi boʻlishi kerak.

Yana bir taklifni ilgari suramiz. Bu — harbiy xizmatchilarga soʻzlarni **spelling** (soʻzlarni harfma-harf talaffuz qilish) orqali yodlatish. Bizga maʼlum, ingliz tilida soʻzlar yozilganiday oʻqilmaydi. Yaʼni yozuv va uning talaffuzi bir-birida farq qiladi. Shu sababdan spelling orqali soʻz yodlatish harbiy xizmatchilar uchun bir qator qulayliklarni taqdim etadi.

Xalqaro taʼlim standartlariga nazar tashlasak, jahon davlatlarida spelling musobaqalari koʻplab oʻtkaziladi. Bu nafaqat xorijiy tilda soʻzlarni toʻgʻri yodlashga yordam beradi, balki xotira mustahkamlanishiga ham katta zamin yaratadi. Qolaversa, ravon yozish, savodxonlik qobiliyatini ham oshiradi.

Harbiy xizmatchilarga xorijiy til oʻqitish metodikasi til turiga qarab tuzilishi maqsadga muvofiq. Boisi hamma tildagi grammatik qoidalar bir-biridan keskin farq qiladi. Masalan, oʻzbek tilida Ega+toʻldiruvchi+kesim shaklida gap tuzilsa, ingliz tilida S+V+O, yaʼni ega+kesim+toʻldiruvchi shaklida gaplar hosil boʻladi. Bu bir elementar misol. Bu kabi misollarni koʻplab berishimiz mumkin. Shu sabab til metodikasi uning turi va xususiyatiga qarab tuzilishi kerak.

Harbiy xizmatchilarga xorijiy til oʻrgatishda yana bir qoidani inobatga olish muhim sanaladi. Bu — **heteronyms (geteronimlar)**. Geteronimlar bu bir xil yoziluvchi, ammo har xil talaffuz va maʼno kasb etuvchi soʻzlar.² Jaydari qilib aytganda, bir harfning yoki soʻzning boshqacha talaffuz qilinishi oqibatida gapning maʼnosi butunlay oʻzgarib ketishiga aytiladi. Masalan, “**desert**” soʻzini olsak,

Desert (*disert* shaklida) — “es” talaffuzi bilan aytilsa bu shirinlik degani;

Desert — (*dizert* shaklida) “zet” talaffuzi bilan aytilsa choʻl degan maʼnoni anglatadi.

Misol beramiz: Training in des(z)ert is important — Choʻlda mashq qilish muhim.

Training in des(s)ert is important — Shirinlik mashq qilish muhim.

Yana bir misol beramiz. “**Present**” — birinchi “e” ga urgʻu berib talaffuz qilinsa “hozir, ayni dam, ayni paytda, shu kunlarda” kabi maʼnolarni anglatadi. Agar urgʻu ikkinchi “e” tovushiga berilsa “sovgʻa” degan maʼnoni anglatadi.

Misol: Send present. (birinchi “e” tovushiga urgʻu berilganda) — Hozir yubor.

Send present. — (ikkinchi “e” tovushiga urgʻu berilganda) Sovgʻa yubor.

Yana bir misol keltiramiz. “**Live**” (*liv* shaklida talaffuz qilinganda) — “yashamoq”; “Live” (*layf* shaklida talaffuz qilinganda) — “jonli” degan maʼnoni anglatadi.

Our broadcast is live (layf) — Koʻrsatuvimiz jonli efir.

Koʻrib turganingizdek, nafaqat bir soʻzni, balki birgina harfni xatò talaffuz qilish bir qancha noqulayliklarga sabab boʻlishi mumkin.

² <https://preply.com/en/blog/an-amusing-aspect-of-english-pronunciation-what-are-heteronyms/>

Ilgari metodikaga pedagogikaning bir qismi sifatida qaralar edi. Bugunga kelib esa alohida fan sifatida qaralmoqda. Har xil metodikadan foydalanish tilni o'rganish jarayonida til o'rganuvchi zerikishiga imkon bermaydi, aksincha, tilni chuqurroq o'rganishiga yordam beradi. Aslida chet tili o'qitish metodikasining nazariy asosi o'z oldiga quyidagi vazifalarni qo'yadi:

1. Zamonaviy chet tili o'qitish maktabi metodlarining asosiy qismlarini o'rganish va o'rgatish;
2. Til o'rganuvchilarning tajribalarini o'rganish;
3. Amaliy mashg'ulotlar orqali mutaxassislik uchun zarur ko'nikma va malakalarni shakllantirish;
4. Metodik adabiyotlar bilan ishlash va yangi metodik adabiyotlar yaratish.

Harbiy xizmatchilar ko'pincha bir-biri bilan samarali muloqot qilish uchun harbiy atamalar lug'atidan foydalanadilar. Bu atamalar ingliz tilini ikkinchi til sifatida o'rganayotganlar uchun qimmatli manba hisoblanadi.

Harbiy so'zlarni o'rganish faqat shu sohaga aloqador odamlar uchun kerak, degan keng tarqalgan fikr bor. Va biz bu borada bahslashmaymiz. Bu shartlar ESL talabalari uchun birinchi raqamli ustuvorlik emas. Ammo biz sizga aytamizki, bunday lug'atni o'rganish o'qish jarayoniga foyda keltirishi mumkin.

Harbiy xizmatchilar bir-birlari bilan muloqot qilish uchun ko'plab maxsus armiya atamalaridan foydalanadilar. Ularni o'rganish orqali siz xizmatdagi odamlarni yaxshiroq tushunishingiz va ularga hurmatingizni bildirishingiz mumkin.

Operatsiyalar, turli mojarolar, urushlar va geosiyosiy voqealar bilan bog'liq yangiliklar va ommaviy axborot vositalarida ko'plab harbiy atamalarni eshitishingiz mumkin. Ushbu lug'atni bilish sizga sozlangan holda qolish va muhim ma'lumotlarni osongina tushunish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, agar siz harbiy xizmatga kirishni yoki tegishli sohada ishlashni istasangiz, harbiy so'zlar va ma'nolarni o'rganishingiz muhim sanaladi. Nafaqat harbiy xizmatchilarga dars o'tishda, balki turli treninglarga tayyorgarlik ko'rish, suhbatlar, xorij safarlarida, ish e'lonlari va suhbatlarda ham yordam berishi mumkin. Maxsus atamalarni o'rganish til o'rganuvchilarning so'z boyligini kengaytirish va umuman olganda, dunyoqarashini kengaytirishning ham ajoyib usuli hisoblanadi. Muayyan sohada qanchalik ko'p bilimga ega bo'lsangiz, kutilmagan suhbatlar paytida o'zingizni shunchalik ishonchli his qilasangiz.

References:

1. Researchgate.net
2. Preply.com English blog.